

Høgskolen i **Hedmark**

Avdeling for lærerutdanning og naturvitenskap

Lise Ones

Bachelor oppgave

Norsk som andrespråk i flerkulturelle barnehager

Norwegian as a second language in multicultural pre-schools

BLUS

2016

Samtykker til utlån hos høgskolebiblioteket
Samtykker til tilgjengeliggjøring i digitalt arkiv Brage

JA NEI

JA NEI

Forord

I arbeidet med min bacheloroppgave har jeg hatt med meg et personlig engasjement. Å belyse viktigheten av å lære norsk som andrespråk og hva som er viktig i dette arbeidet, er nødvendig for barnas fremtid og samfunnsutviklingen. Vi har et ansvar og dette ansvarsområdet blir større.

Jeg vil rette en enorm takk til min mann, Nils Christian og våre to sønner Sander og Nicolas. Uten Deres forståelse og tålmodighet hadde jeg ikke hatt mulighet til å gjennomføre utdanningen min. Jeg gleder meg til bedre tid sammen.

Jeg ønsker å takke mine trofaste studievenninner, Therese og Ina, som har vært der i tykt og tynt igjennom 3 år og som har vært en unik støtte gjennom studiene og denne oppgaven.

Tusen takk, Caroline, for god hjelp og gode råd.

En stor og aller størst takk til mine engasjerte informanter. Dere imponerte meg med kunnskap og gode refleksjoner. Bidraget til hver og en av dere var avgjørende for resultatet av min oppgave, tusen takk.

Jeg vil takke veilederen min, Dag Freddy Røed ved Høgskolen I Hedmark, for god støtte og veiledning gjennom arbeidet med denne oppgaven.

Til slutt vil jeg takke hunden min, Lilly, for nødvendige lufteturer.

Oslo, 19.05.2016

Innhold

Innhold	3
Norsk sammendrag	4
Engelsk sammendrag (abstract).....	5
1. Innledning.....	6
1.1 Problemstilling.....	7
1.2 Bakgrunn for valg av tema.....	7
1.3 Begrepsavklaring.....	8
2. Teori	9
2.1 Barns språkutvikling.....	9
2.2 Utvikling av ordforråd	11
2.3 Flerspråklig utvikling	12
2.4 Morsmålets betydning	14
2.5 Barnehagen og personalet.....	15
3. Metode og gjennomføring.....	18
3.1 Innhenting av data	19
4. Resultatene av undersøkelsen.	20
4.1 Presentasjon og drøfting av uttalelser i intervjuet.....	22
4.1.1 Gode morsmålsferdigheter er avgjørende for å lære norsk som andrespråk.....	23
4.1.2 Barns identitet og språkutvikling	25
4.1.3 Foreldresamarbeid og integrering	26
4.1.4 Barnehagen og ordforråd.....	27
5. Konklusjon	30
6. Litteraturliste	32

Norsk sammendrag

Tittel: Norsk som andrespråk i flerkulturelle barnehager.	
Forfatter: Lise Ones	
År 2016	Sider 33
Emneord: Flerkulturelle barnehager – Språkutvikling – integrering - Mangfold	
Sammendrag: Jeg har spurt språkpedagoger og spesialpedagoger om hva som er viktig i arbeidet med norsk som andrespråk i flerkulturelle barnehager. Jeg har valgt en kvalitativ tilnærming og har foretatt et gruppeintervjuet for å samle inn data. Alle informantene arbeider innenfor samme bydel hvor majoriteten er flerspråklige. Informasjonen fra intervjuet forteller at det er faktorer rundt språkarbeidet som må løftes for at arbeidet med norsk som andrespråk skal gi bedre resultater. Morsmålsferdigheter, ordforråd, en god språklæringsarena med et språkbevisst personale og integrering, er de viktigste faktorene mener mine informanter. Arbeidet med oppgaven har lært meg at det avgjørende med gode holdninger og god kvalitet i arbeidet med norsk som andrespråk hos flerspråklige barn.	

Engelsk sammendrag (abstract)

Title: Norwegian as a second language in the multicultural pre-school	
Authors: Lise Ones	
Year: 2016	Pages: 33
Keywords: Multicultural pre-schools –language education – integration - diversity	
Summary: What do language educators believe to be the most important factors in working with children who are learning Norwegian as a second language? That is the question I have set out to answer using a qualitative approach, and came to brief but comprehensive conclusions. Drawing on the collective experiences of well qualified language educators, from pre-school and up through elementary school levels and in locations with high numbers of multi-lingual and immigrant families. I was able to take the data and draw a clear overview. There is a need to improve the quality in which the Norwegian educational system can offer to such children. According to those interviewed; a firm grasp of the child's own mother tongue, strong vocabulary foundations, and a good learning environment staffed with those who maintain a good attitude, are passionate for language and are knowledgeable in integration, are the strongest factors for the successful development in multi-lingual children.	

1. Innledning

Den 12.12. 2015 skrev Steffen Pedersen Øberg en artikkel i Aftenposten med navn «*Svikter vi dette så svikter vi samfunnsmandatet vårt*». Artikkelen baserer seg på et intervju med kunnskapsminister Torbjørn Røed Isaksen. I artikkelen kommer det tydelig fram at det forekommer utfordringer i forhold til integrering av barn med minoritetsbakgrunn. Her er et utdrag fra artikkelen;

”Kunnskapsministeren peker på at når flere tusen barn med en annen språkbakgrunn enn norsk, nå skal inn i den norske skolen, blir disse problemstillingene enda tydeligere. Svikter vi på dette så svikter vi samfunnsoppdraget vårt og vi gjør integreringen vanskeligere i generasjoner fremover”. (Øberg Pedersen 2015, Aftenposten)

Han mente at det første steget Norge må ta, er å starte allerede i barnehagen med systematisk språkopplæring til barn med minoritetsbakgrunn og ha et klart mål om at alle barn i norske skoler og barnehager skal ha nytte av tiden og undervisningen der.

Det finnes flere stortingsmeldinger som fremhever viktigheten av at barn lærer seg norsk i barnehagen. Eksempler på dette er: (st. Melding nr. 16, 2006-2007 – st.melding nr. 23, 2007-2008 – st.melding nr. 41, 2008-2009 – st.melding nr. 24, 2012-2013).

Med denne bacheloroppgaven ønsker jeg å se nærmere på hva som er viktig i arbeidet med norsk som andrespråk i barnehager der flerspråklige barn er i majoritet. For å få svar på dette har jeg valgt å intervjuer språkpedagoger og spesialpedagoger fra barnehage og skole i fra samme bydel. De har bred og unik erfaring med å jobbe med norsk som andrespråk. De har erfaring med å finne løsninger og gode arbeidsmåter innenfor samme bydel.

Jeg er selv bosatt i en bydel der jeg som norsk er i minoritet og har erfaring fra arbeid med barn i denne bydelen. Jeg har et personlig engasjement som mor til barn med flerspråklige venner og har dermed erfaring med å være språklig minoritet på flere ulike arenaer i denne bydelen.

Mitt ønske for fremtiden er å arbeide med flerspråklige barn og at jeg vil inneha tilstrekkelig kompetanse for å lykkes.

1.1 Problemstilling

I denne oppgaven ønsker jeg å besvare følgende problemstilling; Hvilke faktorer mener språkpedagoger er viktige i arbeidet med norsk som andrespråk?

Mitt mål med denne oppgaven vil være å sette lys på hva som er viktig for å lære norsk som andrespråk i flerkulturelle barnehager.

For å besvare denne problemstillingen, har jeg intervjuet to språkpedagoger fra Pedagogisk Fagsenter, en pedagogisk leder i barnehage og spesialpedagoger fra skolen, alle fra samme bydel i Oslo. De har sammen unik erfaring med flerspråklige barn og fra arbeidet med norsk som andrespråk i en av fire bydeler hvor mer enn 50% av befolkningen har innvandrerbakgrunn.

Fagsenteret har språkpedagoger som jobber ute i barnehagene. Der har de språkgrupper med de barna som skal lære norsk som andrespråk. I disse gruppene jobber språkpedagogene systematisk med språkaktiviteter. De har, gjennom dette arbeidet, opparbeidet erfaring omkring andrespråksopplæring i bydelen. Informanter fra skolen kartlegger barnas norskkunnskaper ved skolestart og har gode svar basert på deres observasjoner gjennom mange år. Skolen spesialpedagogene arbeider på, tilhører skolekretsen barnehagen representerer.

1.2 Bakgrunn for valg av tema

En god språkutvikling vet vi er viktig for alle barn. Evnen til å bruke språket er helt avgjørende for hvordan barn kan kommunisere med voksne og med andre barn. Språket påvirker hvordan de kan formidle sine følelser, sette ord på erfaringer og fortelle noe som er viktig for dem. Språk er avgjørende for sosiale relasjoner, vennskap og læring. Språk er også avgjørende faktor for å kunne være deltager i et moderne demokrati og ta del i kunnskaps- og utdanningssamfunnet.

Det er lett å se nødvendigheten av et skjerpet blikk på tema om norsk som andrespråk, både i barnehagen og på skolen og også hvor viktig dette er for integreringen kunnskapsministeren viser til innledningsvis.

Da jeg leste Aftenposten, og innslaget til Øberg Pedersen, ble jeg lettet over at tema er belyst av kunnskapsministeren. Jeg ønsker derfor å belyse hva som kan være viktige faktorer i arbeidet med norsk som andrespråk og ønsker å ta med erfaringer og kunnskap det gir meg ut i mitt arbeid med flerspråklige barn . Jeg er enig med kunnskapsministeren da han uttaler ”svikter vi på dette så svikter vi samfunnsmandatet vårt” (Øberg, 2015. Aftenposten).

1.3 Begrepsavklaring

Pedagogisk fagsenter en oppfølgings- og veiledningstjeneste som er rettet mot barn mellom 0-6 år. De tilbyr spesialpedagogisk hjelp , ekstra språkressurser til språkarbeid i barnehage og støtteressurs for et likeverdig tilbud i barnehagen (Oslo kommune, 2016).

Morsmålsassistenter er assistenter i barnehagen som har et annet morsmål enn norsk, og som arbeider med å støtte morsmålet til flerspråklige barn. Disse assistentene er enten ufaglærte eller utdannet som barne- og ungdomsarbeidere eller annen relevant utdanning. Det er barnehagene selv som har ansvar for å organisere denne bemanningen (egen definisjon).

2. Teori

I dette kapitlet vil jeg kort presentere teori jeg mener er aktuell for oppgaven min. Jeg begynner kapitlet med å skrive om språkets betydning og barns språkutvikling generelt før jeg skriver om flerspråklig utvikling. Jeg har valgt å fordype meg i teori jeg mener er underliggende og grunnleggende viktig, mer enn teori om konkrete aktiviteter vi kjenner som språkstimulerende i barnehagen. Ettersom det er barnets mulighet til å lære norsk som andrespråk i barnehagen som er sentralt, har jeg valgt å belyse noen viktige føringer og krav som stilles fra blant annet Rammeplanen til barnehagen.

Dette er viktig kunnskap som kreves for å gi god kvalitet til de konkrete aktivitetene vi vet er språkstimulerende i barnehagen.

2.1 Barns språkutvikling

For å forstå hvor viktig språket er for et menneske ønsker jeg å referere til Vygotsky sine teorier om barnets hukommelse og tanker. Han skriver at hukommelsen fra tidlig barndom er en av de sentrale psykologiske funksjonene som alle andre funksjoner er bygget på. Han viser til en analyse som foreslår at tenking hos veldig små barn på mange måter er bestemt av hukommelsen, og er ikke det samme som når større barn tenker. For veldig små barn betyr å tenke det samme som å huske noe (Vygotsky, 1978, s. 50).

Etter hvert som språket utvikles brukes dette som et redskap for tenking. Språket læres ved at barn bruker hukommelsen for å samle opp ord i forskjellige kontekster, og som gir mening til ordene barnet lærer. Høigård (2006) skriver om at vi, i følge kognitiv teori, lagrer kunnskap i skjemaer. Dette fordi vi ikke husker alt vi har opplevd av aktiviteter og situasjoner men at vi bærer det med oss i generalisert form som en mental modell av alle slags situasjonstyper, persontyper, aktivitetstyper og all annen erfaring man har (Høigård, 2006, s. 53). Barns språkutvikling handler i stor grad om å høre mange ord i forskjellige kontekster, slik at ordet gir mening. Barnet vil legge de erfaringene inn i sin mentale modell som senere brukes for å forstå nye opplevelser.

For at barn skal lære norsk som andrespråk, må personalet ha helhetlig kunnskap om barnet og barnets språkutvikling. Videre er det avgjørende med kjennskap til barnehagens krav til

språkarbeid. Det er viktig at personalet har generell kunnskap om barnets forskjellige faser gjennom språkutvikling i barnehagealder.

Morsmålet læres ved samvær med omsorgspersoner som setter ord på handlinger i ulike kontekster, både kjente og ukjente situasjoner (Hoel, Oxborough & Wagner, 2014, s. 122-123). Dette gjelder uavhengig av hvilket språk man snakker.

Anne Høigård (2006) skriver i sin bok *Barns språkutvikling* om tre faser barn går gjennom når de utvikler seg som språkbrukere. Fasene kalles for systemlæringsfasen, systemstabiliseringsfasen og tekstutviklingsfasen. Jeg vil i det følgende beskrive hva som kjennetegner disse fasene i barns språkutvikling.

Systemlæringsfasen varer vanligvis fra barna er 1-3 år gamle. Barna har i denne perioden lært seg hovedtrekkene i morsmålet sitt. I denne perioden lærer de ord som kan knyttes til ting, og til handlinger de tar del i. I tillegg begynner barna å bøye ord etter det norske språkets morfologiske mønster, men mange ord bøyes fortsatt feil. Et eksempel er at barnet sier *gådde* i stedet for *gikk*. Når det gjelder syntaktisk utvikling, begynner barn i denne perioden å sette sammen ord til små setninger. De fleste språklyder faller på plass, selv om enkelte av lydene fortsatt er vanskelige å uttale for noen av barna. Dette gjelder spesielt konsonantforbindelser.

Systemstabiliseringsfasen varer fra barnet er omtrent 4-6 år. I denne perioden vokser ordforrådet raskt, men det er også stor forskjell på språkutviklingen til barna i denne perioden. Utviklingen varierer i forhold til det språkmiljøet barnet har rundt seg. Bøyningsmønstrene kommer på plass, og barna mestrer lengre setninger og fortellinger. Nå mestrer barna som regel konsonantforbindelser og alle lydene.

I *tekstutviklingsfasen*, som oftest begynner når barna er rundt 6 år gamle, utvikler barnet seg som «forteller». Barnet utvikler seg og kan nå fortelle en sammenhengende historie uten hjelp fra voksne. Ordforrådet til barna øker også i denne perioden. (Høigård, A., 2006, s. 119).

Fasene jeg har skrevet om ovenfor er en modell for språkutviklingen. En skal likevel være klar over at barn utvikler språket sitt i ulikt tempo. Barns språkutvikling påvirkes av det språket de har rundt seg. Barn som kommer fra miljøer der det snakkes mye, lærer flere ord enn de som kommer fra miljøer der det snakkes mindre (Hagtvedt, 2004, s. 119).

2.2 Utvikling av ordforråd

Det finnes flere nasjonale og internasjonale forskningsrapporter som slår fast viktigheten av et godt språkgrunnlag for videre læring. En norsk undersøkelse gjort av Lervåg og Aukrust, referert av Bjerkan m.fl. (2013), viser at ordforrådet er den viktigste faktor når det gjelder å predikere vekst i leseforståelsen. Undersøkelsen til Lervåg og Aukrust viser også at ordforrådresultater har sammenheng med svak leseforståelse hos flerspråklige barn (Bjerkan, Monsrud og Thurmann-Moe, 2013).

Studier i barnehagen tyder på at ordforrådet utvikles gjennom samtaler som gir nok fortolkningsstøtte til både å forstå og ta i bruk nye ord (Bjerkan m.fl., 2013). Et rikt språkmiljø har altså stor betydning for utviklingen av språklige ferdigheter. Barnehagen må legge opp til varierte aktiviteter som gir barna mangfoldige opplevelser med bevisst bruk av språket. Barn må få førstehåndserfaringer med ord sammen med voksne som har fokus på språk.

Det er gjennom førstehåndserfaringer barn lærer ord og begreper. Anne Høigård (2006) skriver at det er viktig, spesielt for flerspråklige barn, at man kan skille mellom ord og begreper. Ord er symboler med en uttrykksside og en innholdsside. Uttrykkssiden er det vi ser ved tekst eller hører ved tale. Innholdet i et ord representerer det ordet betyr. Et begrep beskriver det den enkelte forbinder med et ord, de assosiasjoner man får til ordet (Høigård, A, 2006, s. 158). For eksempel kan eple assosieres med begrepet frukt.

At barn lærer seg mange ord er med på å gi dem flere etiketter til utvikling av andrespråket, dette skjer i samspillet mellom barn og voksne i barnehagen. Anne Høigård (2006) har skrevet ti svært viktige og gode råd, som støtter barns språkutvikling. De rådene er dekkende for et godt arbeid med barnets ordforråd, begrepsforståelse og som en del av god språkutvikling av både norsk som andrespråk og barnets morsmål .

”Følg barnet. Fra barnet begynner å vise interesse for omgivelsene; Sett navn på og snakk om det som fanger barnets oppmerksomhet. Følg barnets initiativ til samtale med tilknytning og viderefølgning.

Vær emosjonelt tilgjengelig for barnet! Forhold deg til barnets totale opplevelse, ikke bare til det referensielle innholdet. Det må lønne seg følelsesmessig for barnet å snakke.

Sørg for at barnet får gjøre allsidige erfaringer! Gi rom for samtalen om erfaringer og opplevelsene.

Vær en god samtalepartner! Undre deg sammen med barnet. Unngå kontrollspørsmål. Det er som samtalepartner, ikke som lærer, den voksne er viktig.

Dyrk det musiske sammen med barnet! Bruk den poetiske språkfunksjonen sammen med barnet. Syng for barnet. Ikke slurv med sangteksten.

Fortell for barnet! Språkfest hendelser i barnets liv i nåtid, framtid og fortid. Fortell fra ditt eget liv. Fortell eventyr.

Les for barnet!

Legg til rette for leik! Vis respekt for leiken. Ikke avbryt den. Den gode leken krever tid. Delta på barnets premisser i leiken.

Tilpass talen din etter barnets språklige nivå! Unngå å korrigere barnets uttale eller uttrykksmåte. Utvid barnets replikker så lenge det er aktuelt. Ikke gjenta barnets replikker av gammel vane.

Vær en god lytter når barnet forteller! Gi nødvendig dialogstøtte. Ton ned støtten etter hvert som barnet mestrer den kommunikative monologen". (Høigård, A., 2006, s. 252-253).

2.3 Flerspråklig utvikling

Grunnleggende kunnskap om språkets verdi, grunnleggende kunnskap om barns språkutvikling og kunnskap om flerspråklig utvikling, er et viktig grunnlag for å arbeide med norsk som andrespråk.

Barn som lærer norsk som andrespråk, lærer i prinsippet språket på samme måte som barn med norsk som førstespråk. Det skilles i hovedsak mellom suksessiv og simultan språkutvikling. Med *simultan* språkutvikling menes det at man lærer flere språk samtidig før treårsalderen. Den vanligste formen for simultan språkutvikling er at begge foreldrene har hvert sitt morsmål og bruker begge morsmål sammen med barnet. *Suksessiv* språkutvikling beskriver en trinnvis språkutvikling der barnet lærer et nytt språk etter at det har lært førstespråket sitt. Det er denne formen for språklæring vi ofte betegner som andrespråkspråklæring. For barn som ikke er født i Norge vil suksessiv språkutvikling være det mest normal (Høigård, 2006, s. 200).

Voksne kan reagere med bekymring når de observerer at barn blander to språk, de tror at barnet ikke mestrer to eller flere språk. At de voksne har kunnskap om de prosesser barna er i ved flerspråklig utvikling er viktig (Høigård, 2006, s. 201). Barn som lærer norsk som

andrespråk har forskjellig utgangspunkt. Det er også store individuelle forskjeller i hvor godt de mestrer morsmålet, ofte etter alder, bakgrunn og erfaring. En naturlig del av den flerspråklige utviklingen er at barna blander de språkene de lærer. Dette gjøres både bevisst og ubevisst. Tidlig språkblanding viser seg ofte ved at de bytter ut ett og ett ord. Etter hvert som barnet blir eldre, ved ca. 4 års alder, blir det bevisst på at det snakker to forskjellige språk og denne type språkblanding avtar og blir borte (Høigård, 2006, s. 201).

Det skal likevel nevnes at barna fortsatt kan velge – bevisst eller ubevisst- å bytte fra et språk til et annet mens det snakker.

Kodeveksling beskriver et bevisst eller ubevisst bytte fra et språk til et annet mens man snakker, spesielt ved veksling av tema eller i starten på en ny setning eller nytt emne. Årsaken kan være flere; man vil være tydeligere, bruke humor og legge mer personlighet i språket, markere samhörighet eller ha et ønske om å stenge noen ute (Høigård, 2006, s. 203). Interferens beskriver overføringer mellom språk som er ubevisste og utilsiktede. Med dette menes barn som snakker med det ene språkets setningsoppbygging og tonefall men med det andre språkets ord og begreper (Høigård, 2006, s.203).

Gjeldende for utvikling av både førstespråket og andrespråket er at språk og begrepsutvikling skjer først og fremst i hverdagsaktiviteter og i uformelle situasjoner. Den uformelle situasjonen kjennetegnes ved at en voksen setter ord på handlinger og gjenstander i riktige kontekster sammen med barnet. (Høigård, A., 2006, s. 212). Høigård understreker her at de flerspråklige barna også har behov for organiserte, systematiserte og tilrettelagte aktiviteter for å sikre progresjon i norsklæringen.

For å arbeide med norsk som andrespråk må man være bevisst på viktigheten av å tilpasse språket etter barnets språkalder på henholdsvis første og andrespråket og ikke etter barnets faktiske alder eller fysiske størrelse. Det må hele tiden kontrolleres at barnet forstår og har begrepsmessig dekning for de ord og uttrykk som benyttes (Hagtvet 2004, s. 164).

I følge Kunnskapsdepartementet tar det ca. to år å utvikle andrespråket så godt at man kan snakke det flytende. Det tar ca. 5-7 år å utvikle andrespråket til et redskap for problemløsning og læring (Gjervan, 2006, s. 18) .

2.4 Morsmålets betydning

Morsmålets betydning for å lære norsk som andrespråk har vært et omstridt tema i norsk utdanningsdebatt. Pendelen har svingt mellom sterk fokus på språkstimulering på norsk på den ene siden og opplæring i og på morsmålet på den andre siden (Gjervan, Andersen og Bleka, 2013, s. 130). Engen og Kulbrandstad skrev om morsmålets betydning på en god måte:

”Mange hevder at innlæringen av andrespråket, norsk, lettes om barnet allerede har et godt utviklet morsmål. I grove trekk kan en si at barnets begreps- og språkutvikling skjer parallelt på en slik måte at utviklingen av to språk støtter hverandre. Samtidig som barn lærer fenomener i verden, lærer de seg språklige merkelapper for disse fenomenene” (Engen og Kulbrandstad, 2012, s. 189).

Gjervan, Andersen og Bleka (2013) skriver at det er stor forskjell på å lære språk i et miljø der morsmålet er i minoritet mot der morsmålet er i majoritet.

Gunhild Tomter Alstad (2013) skriver i sin doktoravhandling; *Barnehagen som språklæringsarena*, om ulike strategier og ulike flerspråklige læringsmiljøer. Noen strategier legger vekt på bruk av barnets tidligere språklige erfaringer og læreres refleksjoner rundt språkvalg i undervisningen. Andre studier viser at mange lærere bruker både førstespråket/morsmålet og målspråket i undervisningen, selv om det er andre gitte faglige eller politiske føringer. Studier viser også lærerstudenters ambivalente forhold til førstespråk/morsmål. Selv om studentene mente at bruk av morsmålet i undervisningen er hensiktsmessig som et redskap for å støtte utviklingen av målspråket, hadde de samtidig oppfatning av at dette er uheldig. Disse studiene viser til tilfeller der lærere har kompetanse eller tilgang til språkene barna snakker. Dette er, som Alstad skriver, ikke vanlig i barnehagen. Man må derfor se på andre gode løsninger også. Alstad viser til flere nyere studier som belyser hvordan flerspråklighet kan brukes systematisk som en ressurs, uavhengig av slik kompetanse eller ikke og hvor fokuset er rettet mot refleksjon rundt kulturelt og språklig mangfold (Alstad, 2013, s. 57-59). Et slikt fokus vil være med å løfte betydningen av morsmålet og flerspråklighet, både for enkeltbarnet og barnehagen. Det er viktig at barnehagen har reflektert rundt sine egne arbeidsmetoder og holdninger til flerspråklige barn og barnas morsmål.

Å lære et morsmål er likt for alle. Morsmålet læres fra den dagen man er født. I Norge oppfordres foreldre til å snakke med babyen sin. Dette er en viktig start på

morsmålsopplæringen. Ettersom mange kulturer er representert i denne bydelen er det grunn til å anta at det er forskjeller i hvordan dette vektlegges innenfor ulike kulturer. I Norge knytter barnehagen lek og læring sammen. I andre kulturer har leken underordnet betydning og blir ikke knyttet så sterkt opp til læring

Det er viktig at personalet har et tett foreldresamarbeid som et ledd i å styrke barnets morsmål. Det er viktig med god informasjon ut til foreldre slik at de får vite at vi mener deres morsmål er viktig for den videre språkutviklingen. Vi må informere dem om at de er viktige rollemodeller i morsmålsopplæringen, og at morsmålsopplæringen er av avgjørende betydning for den videre språkutviklingen, også på norsk. Å gjøre barn og deres foreldre stolte av morsmålet sitt må være en del av barnehagens mål om en gjensidig forståelse med barnets foreldre.

Morsmålet er viktig for barnets identitet og identiteten er viktig for videre utvikling av morsmål og utvikling av norsk som andrespråk. Identitetsdanning er en pågående prosess hos hvert enkelt menneske. Vi skaper personlig identitet sammen med andre mennesker og i ulike kontekster hele livet. Denne prosessen handler om å finne ut av hvem man er og hva man er i de ulike situasjonene. Det er dette som skaper vårt selvbilde, vår selvoppfatning og selvfølelse, og som gjør at vi kan si noe om hvem vi er. Identitet utvikles gjennom positiv samhandling mellom barnet og barnehagens personale og andre barn i barnehagen. Positiv samhandling fouter et personale som møter alle barn, med ulike kulturelle eller språklige forutsetninger, på en god måte (Gjervan 2006, s. 26).

2.5 Barnehagen og personalet

Barnehagen er en viktig arena for barns generelle språkutvikling og barns utvikling av norsk som andrespråk. Dette er arenaen hvor kunnskap om ovenstående teori kan overføres i praksis. Her kan de møte andre barn og voksne og styrke både morsmål og norsk som andrespråk gjennom lek, samspill og ulike aktiviteter som kan bidra til å utvikle barnas flerspråklige utvikling (Kunnskapsdepartementet, 2011, s. 40-41). Viktigheten av barnehagen understrekes tydelig av stortingsmeldinger jeg viser til i innledningen i denne oppgaven .

Barnehageloven (2005) stiller krav til personalet i barnehagen. Det er krav om at leder i barnehagen har utdannelse som barnehagelærer eller tilsvarende utdanning og det er krav om at det er utdannede barnehagelærere som pedagogiske ledere i barnehagen (Barnehageloven, 2005, §17 og § 18). Rammeplanen stiller ytterligere og mer definerte krav til personalets arbeid, og barnehagen som språklæringsarena:

”Gjennom arbeidet med språk, kommunikasjon og tekst skal barnehagen bidra til at barna :

Lytter, observerer og gir respons i gjensidig samhandling med barn og voksne.

Videreutvikler sin begrepsforståelse og bruker et variert ordforråd.

Bruker språket for å uttrykke følelser, ønsker og erfaringer, til å løse konflikter og til å skape positive relasjoner i lek og samvær.

Får et positivt forhold til tekst og bilde som kilde til estetiske opplevelser og kunnskaper, samtaler som inspirasjon til fabulering og nyskapning.

Lytter til lyder og rytmer i språket og blir fortrolig med symboler som tallsiffer og bokstaver

Blir kjent med bøker, bilder, media, m.m. (Kunnskapsdepartementet, 2011, s. 40).

Kunnskap om barns flerspråklige utvikling og kunnskap om morsmålets betydning er viktig i barnehagen. Det er med på å danne grunnlaget for personalets holdninger til arbeidet med norsk som andrespråk. Barnehagen må også ha kunnskap om språkets betydning for barnets identitetsdanning. Dette er nødvendig kunnskap for at barnehagen skal fungere godt og være en god arena for å jobbe med norsk som andrespråk.

For å se på barnehagen som språklæringsarena for flerspråklige barn, må en ha kunnskap om de føringer som er lagt gjennom Barnehageloven og Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver.

Barnehageloven sier følgende om barnehagen; ”Den skal ta hensyn til barnets alder, funksjonsnivå, kjønn, sosiale, etniske og kulturelle bakgrunner, herunder samiske barns språk og kultur” (Barnehageloven, 2005). Rammeplanen utdyper arbeidet med språk i barnehagen i kapittel 3.1, kommunikasjon, språk og tekst. Der stilles det utdypet krav til personalet sitt arbeide med dette fagområde. Det er dekkende og gode føringer til barnehagene for et bevisst personale som skaper et godt språkmiljø. Rammeplanens temahefte om språklig og kulturelt mangfold belyser de ulike holdningene et personale kan

ha til flerspråklige barn. I sammenheng med dette belyser de viktigheten av gode holdninger til det flerkulturelle og flerspråklige barnet (Gjervan, 2006, s. 32).

Vi forplikter oss, via Rammeplanen, til å ha respekt for- og anerkjenne barnas språk og kultur i barnehagen. Ettersom det stilles krav til utdanning for styrer og pedagogisk leder i barnehagen har rammeplanen et kapittel som fastslår at pedagogene i barnehagen har et særlig ansvar for kompetanseutvikling (Kunnskapsdepartementet, 2011, s. 10). Anne Høigård skriver at ansvaret for arbeidet med språkutviklingen i barnehagen er underlagt pedagogiske ledere (Høigård, 2006, s. 248). Dette understreker viktigheten av at pedagoger i barnehagen jobber med veiledning og kompetanseutvikling hos øvrig personale for å styrke barnehagen som språklæringsarena.

3. Metode og gjennomføring

Det kvalitative forskningsintervjuet

For å finne ut hvordan erfarne pedagoger tenker om de spørsmålene jeg stiller i denne oppgaven, vil jeg intervjuer språkpedagoger og spesialpedagoger fra en bydel i Oslo som har en stor andel flerspråklige.

Et intervju defineres som en samtale med et formål. Deltagerne har klart definerte roller, der det er intervjueren som stiller spørsmålene og informantene som svarer. (Ringdal, 2001, s. 128).

Jeg var ordstyrer og stilte åpne spørsmål til diskusjon. Ved å stille åpne spørsmål som informantene diskuterte seg i mellom, unngikk jeg svar påvirket av mine oppfatninger men i stedet uttrykk gjennom deres erfaringer. Jeg arbeidet med teoridelen i forkant av intervjuet, og ønsket ikke at det jeg hadde lagt vekt på i dette arbeidet skulle påvirke deres svar. Mitt spørsmål var; Hva mener dere er viktig i arbeidet med norsk som andrespråk i barnehagen? Deretter ledet jeg intervjuet med oppfølgingsspørsmål som; ”Hva er grunnen til dette?”, ”Hvorfor er dette viktig?” , ”Kan dere si mer om dette?” og ”Hva mer enn det som er nevnt til nå er viktig?” Ved å intervjuer på denne måten sikret jeg meg gode, erfaringsbaserte svar.

Gruppeintervju er en hyppig brukt metode som går ut på at flere mennesker diskuterer et tema og der forskeren er leder og ordstyrer (Holter, og Kalleberg, 1998, s.145).

”Hensikten med gruppeintervju kan være både kunnskapsgenerering, og intervensjon. Foruten å produsere kunnskap om en mengde tema er gruppeintervju, i likhet med andre kvalitative metoder, godt egnet når målsettingen er å utvikle teorier og forklaringer. Hvis en skal belyse hva- og hvorfor- spørsmål, og utdype i stedet for å generalisere, taler mye for gruppeintervjuing ” (Ringdal, 2001, s.146).

Etter samtykke fra samtlige informanter tok jeg opp intervjuet på lydopptaker. Etter møtet var gjennomført, hørte jeg gjennom opptaket og noterte ned relevante elementer. Det er gjort avtale om at opptaket slettes ved innleveringsfrist av denne bacheloroppgaven.

Sammensetningen av informanter kan styrke validitet og reliabilitet ettersom hver informant er sammen med en kollega fra samme utdanningsinstitusjon. At to uttaler seg om erfaringer fra en institusjon kan være med på å kvalitets sikre svarene, ettersom feil kan bli fanget opp av

informantens kollega. Svarenes troverdighet kan svekkes ved at samtalen har gått ut fra spørsmålsformuleringen i for stor grad eller at ikke alle informanter har deltatt like aktivt. I denne undersøkelsen deltok alle informanter like aktivt

Alle deltok aktivt med konstruktive drøftinger av egne erfaringer og påpekte viktigheten av å belyse problemstillingen.

Bearbeidet datamateriale er sendt og godkjent av informanter før innlevering for å kvalitets sikre gjengivelsen av svar og tendenser. Dette styrker svarenes troverdighet, da de har fått lese egne og andres uttalelser, samt min gjengivelse av datamaterialet i sin helhet.

3.1 Innhenting av data

Gruppeintervjuet ble avholdt på en barneskole i bydelen hvor jeg fikk låne lokaler til formålet. Jeg ønsket å intervju to språkpedagoger fra Pedagogisk Fagsenter i denne bydelen.. Der arbeider de med norsk som andrespråk for flerspråklige barn i til sammen 11 barnehager. Gjennom dette arbeidet har de samlet mye erfaring med å utvikle norsk som andrespråk. I tillegg har jeg intervjuet en pedagogisk leder fra en barnehage, samt tre spesialpedagoger fra en barneskole i samme bydel. Spesialpedagogene ved denne skolen har utarbeidet en modell for leseopplæring som benyttes ved denne og andre skoler. En av de tre spesialpedagogene er morsmålspedagog med urdu som morsmål og arbeider med morsmålstøtte ved skolen. Ettersom skoleforberedelse er et av målene til barnehagen anser jeg spesialpedagogenes uttalelser som relevante for min problemstilling. Likeledes var det av betydning at informantene arbeider i samme bydel og hvor mer enn 50 % av befolkningen er flerspråklige. Informantene utgjør således en sammensatt gruppe med lik og unik erfaring i arbeidet med norsk som andrespråk.

Seks informanter deltok på gruppeintervjuet. Informantene A, B og C er tilknyttet skolen og informantene D, E og F er tilknyttet barnehagefeltet.

4. Resultatene av undersøkelsen.

I dette kapittelet vil jeg gjengi intervjuet i korte trekk. Jeg vil rette hovedfokus på uttalelser som angår problemstillingen min, men det vil også vises til andre uttalelser der jeg mener dette er naturlig, og hvor det vurderes som relevant .

Ut i fra intervjuet kan jeg trekke frem noen hovedpunkter som beskriver hva som kan være viktig i arbeidet med norsk som andrespråk der barn med annet morsmål enn norsk er i majoritet. Jeg vil se etter uttalelser som beskriver hva informantene mener er det viktigste i dette arbeidet. Informantene får åpne spørsmål til drøfting seg i mellom.

Jeg åpnet intervjuet med å spørre hvordan norskferdighetene blandt barna i denne bydelen er, et spørsmål som jeg ønsket at skulle skape engasjement videre inn i intervjuet. Det var felles enighet om at for en stor andel av barna er norskferdighetene mangelfulle.

Informantene som representerte barnehagen og informantene fra skolen blir raskt interessert i hverandres erfaringer. Alle informantene viser til en stor gruppe barn som får språkstimulans eller tilpasset opplæring via barnehage eller skole. Som intervjuer ønsket jeg at de skulle diskutere omfanget med tanke på at det pr. 2014, er 1126 flerspråklige barn som går i barnehagen i denne bydelen (Oslo kommune, 2014).

Informantene mente at tallene understreker betydningen av å belyse hva som er viktig for positiv utvikling av norskopplæringen for disse barna.

Informantene snakket om viktigheten av at barna har gode morsmålsferdigheter. Det var felles enighet om at morsmålet er lite utviklet hos mange av de barna som får støtte for å lære norsk som andrespråk. Det er felles enighet om at dette er et fenomen i denne bydelen og at det gjør arbeidet med norskopplæringen utfordrende. En av informantene hevdet at barna må kunne begreper og ha et godt ordforråd på morsmålet sitt for å lære seg et nytt språk. Språkpedagogene vektla betydningen av at de voksne setter ord på ulike erfaringer og opplevelser i innlæringen av nye ord og begreper. Dersom foreldre og foresatte ser viktigheten av å inkludere de små barna i dagligdagse gjøremål utjevnes kulturforskjellene jeg viser til i teoridelen.

Informantene diskuterte i denne sammenheng hvor viktig barnehagen er som språklæringsarena. Alle var enige om at det er av avgjørende betydning at barnehagens

personale har fokus på andrespråkutviklingen. Riktig fokus krever god kunnskap og en gjennomtenkt holdning hos personalet. Informantene mener det bør gjennomføres en kompetanseheving av barnehagens personale gjennom opplæring og kurs. Dette er viktige tiltak for å heve barnehagens rolle som utdanningsinstitusjon.

Informantene ser på personalet i barnehagen som sentrale ”integreringsaktører” og begrunner det med at barnehagen og skolen er de arenaer alle kulturer har felles. Ettersom barnehagen er den arena familier møter først, blir barnehagen ekstra viktig i forhold til norskspråket.

Det neste de pekte ut som viktig for å lære norsk som andrespråk, er barnets identitet. Informantene mente det er viktig at personalet bekrefter hvert enkelt barn for å støtte barnets identitetsdanning. De vektla barn-voksen relasjonen i språkarbeidet og mente at en rekke flerspråklige barn opplever identitetsutfordringer. Dette er det ulike årsaker til, men språket er en viktig del av identitetsdanningen til et barn. For at barnehagens personale skal ha riktige holdninger og engasjement i møte med flerspråklige barn og barnets utvikling av norsk som andrespråk, må de ha kunnskap om tilknytningen mellom morsmål og identitet. Informantene opplever ulike holdninger til at barn snakker morsmålet sitt sammen med andre barn eller voksne i barnehagen. For å lære språk må man starte med en god relasjon, sier en informant. En god relasjon må starte med en gjensidig aksept og en vilje til forståelse. Barn – voksen relasjonen er viktig for samtalen og dermed språkutviklingen. Informantene snakket om hvor ødeleggende det er for et barns språkutvikling og ikke minst selvutvikling, dersom barnet ikke føler seg akseptert.

Mot slutten av intervjuet oppsummerte jeg for informantene hva de trakk frem som viktig når barn i barnehagen skal lære norsk som andrespråk. Størst vekt la de på betydningen av morsmålsferdigheter i sammenheng med identitet, likeledes barnehagens rolle som læringsarena samt møtet med kompetente voksne.

Etter oppsummeringen ba jeg om andre konkrete tiltak i forbindelse med norskopplæringen. Informantene diskuterte ulike aktiviteter og fremmet tiltak som å lese bøker med konkrete, bildelotto, rim og regler og sanger som viktige aktiviteter for å utvikle norsk som andrespråk og den generelle språkutvikling. Deretter understreket de betydningen av tilstrekkelige ressurser for å møte utfordringene i en bydel hvor flerspråklige barn er i majoritet.

Informantene var enige om at det de har pekt ut som viktig for å lære norsk som andrespråk må få fokus for at de konkrete språkstimulerende aktivitetene skal kunne kvalitetssikres.

I det neste kapitlet vil jeg gå nærmere inn på hva som kom frem i intervjuet sett i lys av valgt teori.

4.1 Presentasjon og drøfting av uttalelser i intervjuet

Det er felles bekymring for en stor gruppe barn som sliter med å lære seg norsk som andrespråk. Jeg ønsket at informantene skulle dele erfaringer og at jeg på bakgrunn av deres uttalelser vil være i stand til å belyse min problemstilling.

”Selv om flerspråklige barn ofte er over tre år da de begynner i barnehagen, er det mange som ikke har annet enn ettordsytringer på morsmålet sitt”, sier informant E.

Dette utsagnet var det enighet om blant informantene. Barnets innledende ordsamlerfase varer frem til det er ca. 3 år gammelt. At barna begynner i barnehagen i den perioden da de lærer flest ord, er viktig. Dette støttes av forskning jeg viser til i teoridelen hvor Gjervan, Andersen og Bleka (2013) refererer til Lervåg og Aukrust. Der kommer det frem at flerspråklige barn som har gått i barnehagen klarer seg bedre på skolen. Jeg viser til Anne Høigård's modell om barns faser i språkutviklingen. Den viser at årene i barnehagen er de årene da barn lærer mest og best språk, ut fra normal utvikling etter alder. Barn bør, normalt sett, kunne uttale mer enn ettordsytringer ved tre års alder, men når dette ikke er tilfelle påvirker dette innlæringen av andrespråket.

Teori om barns generelle språkutvikling og teori om barns flerspråklige utvikling understreker viktigheten av at barn lærer både morsmål og andrespråket før fylte tre år. Dette viser blant annet Høigård's modell, som jeg viser til i kap. 2.1., om de forskjellige fasene i barnets språkutvikling. Hun skriver om fasen fra 1-3 år hvor barnet skal ha lært det grunnleggende ved morsmålet sitt. Neste fase, fra 4-6 år beskriver hun at de skal kunne lengre setninger (Høigård, 2006, s. 119). Dette styrker informantenes delte oppfatning om at flerspråklige barn vil ha læringsutbytte i møte med barnehagen og kompetente pedagoger. Allikevel er det slik at det utbetales 6000 kr i måneden i Kontantstøtteordning (NAV, 2016). Dette utbetales barnets foreldre fra barnet er ett år til fylte to år, dersom det ikke benytter seg av plass i barnehagen. Kontantstøtteordningen kan være positiv med tanke på at flere barn

får mer tid hjemme. De får morsmålstrening fra foreldre og andre omsorgspersoner før de begynner i barnehagen. Med tanke på hvor viktig barnehagen er som språklæringsarena, er det imidlertid fare for at barnet går glipp av relevant språkstimulering.

I den aktuelle bydelen tilbys barn gratis kjernetid i barnehagen fra de har fylt fire år. Dette tilbudet skal gis til treåringene fra 01.08.2016 (Oslo kommune, 2016). Dette er et viktig tiltak for at barn skal starte i barnehagen tidligere. Informantene er, som tidligere nevnt, enige om at sen barnehagestart hemmer språkutviklingen, og at kontantstøtten kan være en medvirkende årsak til at foreldre velger denne løsningen. Jeg ba deretter informantene å diskutere hvorvidt det kan være andre årsaker til at foreldre velger sen barnehagestart. Jeg spør om de opplever at det er andre årsaker til at mange har utfordringer med å lære norsk som andrespråk, men det er felles enighet om at det starter der og at dette er årsaken til flere konkrete utfordringer barnet møter i språkutviklingen. Informant D sier; ”Flerspråklige barn er i majoritet her. De føler mindre behov for å lære seg norsk i motsetning til i mer homogene bydeler”, sier informant D. Det er enighet om at integreringen er mer utfordrende i denne bydelen ettersom majoriteten snakker et annet språk enn norsk. Behovet for å snakke norsk er ikke like stort for flerspråklige i denne bydelen.

4.1.1 Gode morsmålsferdigheter er avgjørende for å lære norsk som andrespråk

Alle mine informanter er enige om at morsmålet er viktig for å lære norsk som andrespråk. ”Har de et godt morsmål når de begynner i barnehagen, lærer de norsk så raskt som bare det. Det er gøy å se hvor raskt nye norske ord og uttrykk produseres hos de barna som har et godt morsmål og har hørt en del norsk”, sier informant F. ”Morsmålet læres sammen med tette omsorgspersoner fra fødselen av, dette gjelder alle språk” sier informant C. I kapittel 2.1 viser jeg til Hoel, Oxborough & Wagner,(2014 s.122-123) som påpeker at morsmål læres ved samvær med språkbevisste omsorgspersoner, i varierte opplevelser. Tilsvarende påpeker Hagtvedt (2004, s. 119), som jeg viser til i ovennevnte kapittel. Informantene ga uttrykk for lignende erfaringer har erfaring og diskutere hvor viktig det er at barnet hører morsmålet sitt, og blir inkludert i samtaler for å utvikle språket.

”Det er likevel store forskjeller på i hvor stor grad barnet inkluderes i hverdagslige gjøremål og i samtaler med voksne, det er store forskjeller innenfor kulturer og også på kryss av ulike kulturer”, sier informant B. Katrine Giæver skriver om barns mulighet til å utvikle språk på

ulike arenaer og hvordan utviklingen kan styrkes av dette. Hun skriver at barn som vokser opp i Norge og som har norsk som morsmål, hører språket sitt jevnlig på flere arenaer, både hjemme og på andre arenaer (Giæver, 2014, s. 71). I min teoridel viser jeg til Gjervan, Andersen og Bleka (2013) som mener det samme. Ettersom flerspråklige er i majoritet i denne bydelen, snakkes også morsmålet i mye større grad på arenaer utenfor hjemmet i motsetning til andre steder, både barn i mellom og med voksne. Forskning slår fast at morsmålet er viktig for å utvikle ferdigheter på andrespråket. Slik sett er det positivt at barna ferdes i et miljø der deres morsmål anvendes. Dette vil imidlertid være et hinder for barnas utvikling av det norske språket, dersom det fører til at barna sjelden benytter norsk på arenaer utenfor barnehagen.

At barn med et annet morsmål enn norsk begynner tidlig i barnehagen er viktig, mener informantene. Dette støttes av teori om den generelle språkutviklingen i min teoridel om flerspråklig utvikling, hvor jeg viser til Høigård, (2006) som beskriver viktigheten av organiserte aktiviteter for flerspråklige barn (Høigård, 2006, s. 212). I denne sammenheng understreker hun at dette må skje sammen med voksne som setter navn på opplevelser, erfaringer etc. Barnehagen tilbyr organiserte aktiviteter i fellesskap med andre barn og voksne språkmodeller. Jeg viser til Anne Høigård's (2006, s. 252-253) viktige råd for dette arbeidet i min teoridel om ordforråd. Dette stemmer med arbeidet språkpedagogene i denne bydelen gjør i sine norskgrupper for flerspråklige barn. En informant som er språkpedagog på Fagsenteret sier ” Vi jobber ute i barnehagen med grupper på ca. 4 barn av gangen. Der jobber vi med samtaler, sette ord på bilder, bøker og konkrete. Vi spiller bildelotto og har samtaler om bildene. Vi jobber systematisert med ord og begreper”. Dette er denne type systematisert arbeid kunnskapsministeren viser til som nødvendig i dagens samfunn for å forbedre norskkunnskapene før skolestart.

Informantene diskuterte bruk av tospråklige assistenter i barnehagen som et ledd i å styrke utvikling av norsk som andrespråk. Jeg fikk et inntrykk av at det finnes tospråklige assistenter i barnehagene, men de kan fort bli satt i en mangeldiskurs på bakgrunn av sine norskferdigheter i stedet for en ressurs med sine morsmålsferdigheter, ut i fra informantene sine uttalelser. Dette støttes av Katrine Giæver (2014) som skriver om *Prosjekt Oslosbarnehagen* (Oslo kommune, 2014) hvor det blir lagt vekt på at det skal stilles krav til norskferdighetene til personalet i barnehagen. Hun trekker dette opp mot at personalets flerspråklig kompetanse blir sett som en mangeldiskurs i forhold til norskspråket, mer enn en ressurs for morsmålet (Giæver, 2014, s. 75).

Det er enighet om at det ikke er nok ressurser til morsmålsassistenter hvis ikke flerspråklige assistenter allerede er ansatt i barnehagen. Informanter fra skolen viser til en stor gruppe barn som får morsmålstøtte, tilpasset lese- og skriveopplæring ved skolen. Jeg merket meg at morsmålspedagog blir brukt på skolen, men at dette ikke er tilsvarende organisert i barnehagen. I min teoridel viser jeg til Alstad (2013) som trekker frem en rekke studier med ulike strategier for et slikt arbeid. I denne bydelen har de flerspråklige barna større anledning til å bruke morsmålet oftere og på ulike arenaer, i motsetning til i bydeler der flerspråklige barn er i minoritet. Det er allikevel viktig for barn å få morsmålstøtte fra bevisste voksne. For å fremme morsmålet må voksne respektere barnet og akseptere barnets språk. ” Det er viktig at voksne i barnehagen vet at språket er en stor del av barnets identitet, eller så er utgangspunktet for god språkutvikling dårlig”, sier informant E.

Informantene delte oppfatningen om at hjemmet er den beste arenaen for morsmålsinnlæringen, ettersom morsmålsutviklingen starter etter fødsel. De understreket også viktigheten av å komme tidlig til barnehagen. I kapittel 2.3 viser jeg til Høigård (2006, s. 200) som beskriver simultan språkutvikling, altså at barnet lærer flere språk samtidig, før tre års alder. Lærer barnet morsmålet hjemme og begynner tidlig i barnehagen vil barnet få en språkutvikling som er lik simultan språkutvikling der norsk som andrespråk sammen med morsmål, blir presentert tidligere i barnets liv. Et viktig tiltak barnehagen kan gjøre er å gi ut de gode rådene fra Høigård (2006), som jeg viser til i mitt kapittel om ordforråd, på flere språk til flerspråklige foreldre i barnehagen. Hvis barnet begynner i barnehagen etter fylte tre år og samtidig ikke kan norsk, er barnet enda mer avhengig av gode morsmålsferdigheter for å lære norsk som andrespråk. Barnet bruker da morsmålet i større grad som beskrevet i i kapittel 2.2 av Engen og Kulbrandstad (2012), og har enda større behov for morsmålet for å sette etiketter på norske ord og begreper.

4.1.2 Barns identitet og språkutvikling

”Barnets identitet er viktig å snakke om når vi snakker om morsmål, det hører sammen som hånd i hanske” sier informant F. ”Barna utfordres med forskjellige holdninger til morsmålet og etnisitet, det er ikke sikkert det er mangel på vilje fra de som utstråler negative holdninger, men heller mangel på kunnskap”, sier informant D. Informant B sier; ”Jeg har mer enn en gang hørt voksne som sier at barnet snakker morsmålet sitt for å utelukke etniske norske fra lek, og det er et tragisk bevis på manglende kunnskap”. I mitt kapittel 2.3 skriver jeg om barns flerspråklige utvikling. Kodeveksling beskriver et bevisst eller ubevisst bytte

fra et språk til et annet. Det er forskjellige grunner til at dette gjøres, blant annet beskriver det morsmålets betydning for identitet da barn ofte bytter fra andrespråket til morsmålet når det legger mer følelser i samtalen. I samme kapittel kommer det frem at barn ofte kan være opp mot fire år gamle før de har et forhold til at de snakker to forskjellige språk. Dette understreker at barn ikke nødvendigvis skifter språk for å stenge andre ute. Dette er nødvendig kunnskap hos de som jobber med flerspråklige barn for å kunne etablere gode relasjoner som verktøy for språkarbeidet. Informantene er enige om at dette er avgjørende for å skape den gode relasjonen til barnet. Høigård skriver at det er personalet sitt ansvar å synliggjøre mangfoldet. Hun mener at man må verdsette de ulike språkene og barnas kulturelle bakgrunn og at det er viktig for å støtte barnets identitet (Høigård, 2006, s. 237). Informantene mener dette er et viktig grunnlag for å jobbe med andrespråket til barn.

At pedagoger i barnehagen bør tenke mer på kompetanseutvikling hos øvrig personale er det bred enighet om. De er enige om at de ufaglærte i barnehagen bør få mer kunnskap om barns identitetsdanning og om generelle verdier og holdninger for å arbeide mer engasjert i en flerspråklig barnehage og med barn som lærer norsk som andrespråk. Det er et ansvar barnehagen har”, sier informant E. ”Barns morsmål er sterkt knyttet til identitet” (Giæver, 2014. S.76). Gjervan, Andersen og Bleka sier at for å kunne respektere hverandres religiøse- eller livssynsmessige tilhørighet er det viktig å bli kjent med hverandre på disse områdene. I den forbindelse beskriver de barnehagen som en god arena for barn og vende seg til slike ulikheter. De mener at dette kan styrke barnehagens arbeid med dannelsesprosessen som hjelper barn til å se på seg selv som verdifulle mennesker i et større felleskap (Gjervan, Andersen og Bleka, 2013, s. 88)

4.1.3 Foreldresamarbeid og integrering

Jeg spurte deretter informantene om hva de mener er viktigst i denne bydelen, i forhold til andre steder, med tanke på at flerspråklige er i majoritet. Det var felles enighet om at integreringsarbeidet er mer utfordrende i denne bydelen. De opplever et skille mellom etnisk norske og innvandrerfamilier. De mener at kulturforskjeller kommer tydeligere frem i denne bydelen.

De viser til erfaring med store forskjeller i barnesynet på kryss og tvers av forskjellige kulturer. Informant C, sier:

”Mange vet og mange vet ikke at de skal inkludere barna i samtaler og fortelle hva de gjør. Mange har ikke ressurser til dette av ulike årsaker, enten det handler om at de ikke vet eller orker eller om det er andre personlige utfordringer etter uroligheter på vei til Norge. Problemet er uansett at etnisk norske tror de vet, flerspråklige tror de vet, og vi finner ikke en felles forståelse. Vi er alt for redd for å trække hverandre på beina, så vi når ikke frem med nødvendig informasjon”.

Videre i intervjuet og rundt diskusjonen om integreringsarbeidet kom det frem at bydelen arbeider aktivt med å inkludere foreldrene i opplæringen. Alle informantene var enige om at en stor gruppe barn har for dårlig morsmålsferdigheter. ”Mange kan ikke morsmålet sitt godt nok og mangler viktige begreper, både over- og underbegreper for å lære et nytt språk”, sier informant A. ”Vi har et ansvar for integrering i barnehagen og skolen”, sier informant B. Gjervan, Andersen og Bleka (2013) skriver om ansvaret barnehagepersonalet har for å ta initiativ til å utvikle et godt samarbeid med foreldrene i barnehagen. De skriver det er viktig at personalet har en sammensatt kompetanse om kunnskap, holdninger og ferdigheter rettet mot det å samarbeide med felles og like holdninger. Slik kompetanse kan gi en ”*faglig integritet*” (Gjervan, Andersen og Bleka, 2013, s. 93). Informant E sier

” Som språkpedagog møter jeg ikke foreldrene når jeg er ute i barnehagen. Å kartlegge morsmålsferdighetene til et barn må gjøres sammen med foreldre. Stiller jeg utdypende spørsmål om hva barnet behersker, viser det seg at de blir noe mer usikre på hvor sterke barna deres er i morsmål. Da jeg jobbet som pedagogisk leder, før jeg tok master i språkutvikling, var jeg aktiv med foreldrene i forhold til dette. Nå blir jeg svært ofte skuffet over innsatsen fra barnehagene i dette arbeidet”.

Denne kunnskapen kan være ekstra viktig for personalet i denne bydelen hvor man bør se fordelene av tydeliggjøre respekt, samarbeid og integrering, begge veier.

4.1.4 Barnehagen og ordforråd

”Dere er viktigere enn oss, dere skal legge hele grunnlaget som vi skal jobbe videre med”, sier informant A, som jobber med å kartlegge barnas norskferdigheter ved skolestart. Samtlige informanter er enige i at barnehagen er en riktig og viktig arena for å lære norsk som andrespråk. De er alle enige om at barnehagens innhold og oppgaver er viktige for barnet generelt og også for språkutviklingen. I min teoridel har jeg trukket frem krav og føringer fra Rammepåplanen som skal sikre at personalet er språkbevisst i sitt arbeide med barn (Kunnskapsdepartementet, 2011, s. 40).

Alle deltok i samtalen om barnehagens grunnleggende verdier og holdninger, og hvor viktige disse er for barns utvikling, uansett hvilket språk de snakker. ”Av de barna som får språkstøtte og tilpasset opplæring hos oss, er det veldig få som har gått i barnehagen før skolestart”, sier informant C som arbeider på skolen. Dette understreker hvor viktig barnehagen er. I min teoridel om ordforråd viser jeg til Bjerkan m.fl. (2013) som refererer til Lervåg og Aukrust sin undersøkelse, og som påviste nettopp dette. ”Drømmen må jo være at barnehagen kan bli god på å balansere morsmål og norsk i den tiden barna er i barnehagen”, sier informant B. De andre informantene var enige om at kompetanseutvikling av bydelens barnehageansatte kan gi et løft til dette arbeidet og gjøre barnehagen til en enda sterkere arena for språkutvikling.

”Veldig mange barn som begynner sent i barnehagen har få erfaringer og derfor mangler de også begreper på morsmålet sitt. Dette støttes av Høigård under kapitlet om ordforråd. Der skriver hun at det er viktig med førstehåndserfaringer, for å lære begreper. Hun skriver også at det er spesielt viktig for flerspråklige barn at de kan skille mellom ord og begreper (Høigård, 2006). Hadde de hatt både begrepene og erfaringene på morsmålet hadde det også vært lettere å lære dem norsk”, sier informant F.

Informant A sier; ”Man skal ikke plukke en hel busk tom for rips sammen med barna uten å fortelle at det er rips man plukker”. Hun referer til flere historier basert på erfaringer, hvor det kommer frem at barn med annen kulturbakgrunn enn den norske, har vært på ferie uten å vite hvilket land de har vært i. Alle informanter har erfaringer som dette, det kommer tydelig frem at det mange steder ikke er kultur for å inkludere barnet i hverdagslige gjøremål og samtaler. Alle informanter mener dette er viktige aktiviteter for barn og omsorgspersoner med tanke på språkutviklingen. Det kommer igjen frem hvor viktig de mener det er med god og tydelig informasjon til foreldre.

Spesialpedagogene fra skolen fortalte om sin egen modell for tilpasset leseopplæring. Skolen krever at alle foresatte deltar i dette. ”Informasjon og kommunikasjon er viktig for å lykkes med dette, sier informant C. De har erfart, via arbeidet med å inkludere foreldre i leseopplæringen, at lærere og foreldre har samme interesse for barnets utvikling og for en felles forståelse for barnets læring.

”Vi er veldig nøye med at alle foreldre skal medvirke. Alle må komme, dette krever vi at de følger opp. Vi er stolte av det vi har fått til i denne bydelen. Vi har klart å få med alle

foreldre på den tilpassede leseopplæringen. Det er viktig at noe er obligatorisk for foreldrene, det gir resultater. ”Har ikke foreldrene forutsetninger til å klare dette må vi vite det og invitere andre familiemedlemmer”, sier informant A.

Sammenfattet ser man at det er enighet om viktigheten av at barna starter tidlig i barnehagen fordi barnehagen er en viktig språklæringsarena. Det er en stor gruppe som har behov for språkstimulans i barnehagen og enda større gruppe har behov for støtteundervisning på skolen ved skolestart. Forskjellen informanter opplever mellom barn som har gått i barnehage og de som ikke har gått i barnehage før skolestart, gjenspeiler funn i forskning der det er undersøkt om barn som har gått i barnehagen har bedre språkkunnskaper ved skolestart enn de som ikke har gått i barnehagen.

5. Konklusjon

I denne oppgaven satte jeg opp følgende problemstilling: Hva mener språkpedagoger er viktige faktorer for å lære norsk som andrespråk.

Jeg vil avslutningsvis forsøke å besvare denne problemstillingen med bakgrunn i de uttalelser jeg har fått i intervjuet.

Gjennom arbeidet med denne oppgaven har jeg lært at det som skal til for å lære norsk som andrespråk er tilgjengelig i barnehagene, men det må tilføres mer kunnskap og etableres en bedre forståelse mellom ulike kulturer. Morsmålet og herunder ordforrådet, er avgjørende for å lære et andrespråk. For å lære mange ord på to språk må barnet høre mange ord på begge språk. Det betyr at barnehagen er en nødvendig arena for å lære andrespråket. Informantene mener at det må et bedre integreringsarbeid til for å formidle hvor viktig barnehagen er.

Mitt personlige engasjement i prosjektet handler mye om at løsningene ikke er utilgjengelige. Det handler om å rette blikket på hvilke kompetanse man har innenfor en bydel med ”spesielle behov”, og å benytte den på riktig sted. Jeg mener det er flere eksempler som dette. Vi ser det samme når det gjelder informantenes fokus på tidlig læring og tidlig start i barnehagen. Alle er enige om at det er viktig at flerspråklige barn begynner i barnehagen før de er tre år. Teori viser at barn lærer språk svært godt før de fyller tre år, noe som er med på understreke viktigheten av å lære mange ord i denne perioden. Allikevel begynner de aller fleste flerspråklige barna i denne bydelen i barnehagen etter fylte tre år.

Pedagogisk fagsenter har startet et samarbeid med helsestasjonen for å formidle viktigheten av tidlig læring til nybakte innvandrerforeldre. Informanten referer til en avholdt samling der ingen av de inviterte innvandrerfamiliene møtte opp. Arbeidet med integrering går tyngre i en bydel som denne. Det krever flere lignende tiltak som er startet med helsestasjonen, men med enda tydeligere budskap til de inviterte. Det er allikevel et faktum at foreldre til barn i denne bydelen får 6000 kr utbetalt i kontantstøtte pr måned for å ha barnet hjemme (NAV.no, 2016). Det er tydelig for meg at slike sentrale tiltak ikke fungerer som de skal i en bydel hvor majoriteten har et annet morsmål enn norsk, og hvor tidlig integreringsarbeid via barnehage og skole er både viktig og nødvendig.

Alle informantene pekte ut de samme faktorene som viktige for at barn i en bydel som dette skal lære seg norsk som andrespråk. Det er tydelig at fokuset ligger enda mer på de

grunnleggende faktorer i denne bydelen, enn i andre mer homogene bydeler. Det er kjent at det er minoriteten som blir minst synlig. Dette knyttes positivt opp mot morsmålet til flerspråklige i denne bydelen, men det utfordrer samtidig utviklingen av norsk som andrespråk.

Morsmålet, ordforrådet og tidlig start i barnehage med godt språkmiljø er svært viktig, også knyttet opp mot integrering. Integrering er viktig blant annet for få et felles barnesyn i felles samfunn. Alle disse faktorene henger sammen og det gir forklaring på hvorfor nettopp disse tre faktorene utfordres og pekes ut av samtlige informanter som det viktigste å gjøre noe med. Informanter som arbeider som spesialpedagoger i skolen har erfaring med at de som har gått i barnehagen klarer seg bedre på skolen enn de som ikke har gått der. Dette har jeg understøttet med forskning og teori gjennom oppgaven. Det er derfor viktig at kunnskap om hva som er viktig for å lære norsk som andrespråk når ut til barnehagene.

I dette arbeidet har jeg utvidet min kunnskap om hvordan jeg skal møte flerspråklige barn i barnehagen. Jeg skal ta med meg kunnskap om barnets identitetsdanning i møte med barnet, jeg skal samarbeide tett med foreldre for å bidra til utvikle ordforrådet på morsmålet. Jeg vil være klar over verdien i arbeidet med språkutvikling, i møtet med barna i barnehagen. Samtidig har jeg lært betydningen av å fremme gode læringsvilkår i barnehagen.

Svikter jeg på dette, så svikter jeg barnas forutsetninger for fremtiden.

6. Litteraturliste

Alstad, T.G. (2013). *Barnehagen som språklæringsarena –et kasusstudie av tre barnehagelæreres andrespråksdidaktiske praksiser*. Oslo: Universitetet i Oslo.

Barnehageloven. LOV 17.06.2005, sist endret 01.08.13.. Kapittel V. § 17. og § 18.

Bjerkan, M., K., Monsrud, A.B. og Thurmann-Moe, A.C. (2013). *Ordforråd hos flerspråklige barn*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Engen, T.O., og Kulbrandstad, L.A. (2012). *Tospråklighet, minoritetsspråk og minoritetsundervisning*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Gjervan, M., Andersen, C., E., og Bleka, M. (2013). *Se mangfold –perspektiver på flerkulturelt arbeid i barnehagen*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Gjervan, M. (red.). (2006). *Temahefte for språklig og kulturelt mangfold*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Giæver, K. (2014). *Inkluderende språkfelleskap i barnehagen*. Bergen: Fagbokforlaget.

Hagtvedt, B. E. (2010). *Språkstimulering –tale og skrift i førskolealder*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.

Hoel, Oxbourgh og Wagner. (2014). *Lesefrø –språkstimulering gjennom leseaktiviteter i barnehagen*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Holter, H. og Kalleberg, R. (1998). *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. Oslo: Universitetsforlaget.

Høigård, A. (2006). *Barns språkutvikling, muntlig og skriftlig*. Oslo: Universitetsforlaget

Kunnskapsdepartementet, (2011). *Forskiift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

NAV. (2016). *Kontantstøtteordningen*. Lokalisert på

<https://www.nav.no/no/Person/Familie/Barnetrygd+og+kontantstotte/kontantstotte>

Oslo kommune. (2014). *Flerspråklige barn i barnehagen i Oslo*. Lokalisert på

<http://statistikkbanken.oslo.kommune.no/webview/index.jsp?catalog=http%3A%2F%2Fstatistikkbanken.oslo.kommune.no%3A80%2Fobj%2FfCatalog%2FCatalog76&submode=catalog&mode=documentation&top=yes>)

Oslo kommune. (2016). *Gratis kjernetid i barnehagen*. Lokalisert på

<https://www.oslo.kommune.no/barnehage/pris-og-betaling/gratis-kjernetid/>

Oslo kommune. (2016). *Pedagogisk Fagsenter*. Lokalisert på

<https://www.oslo.kommune.no/barnehage/barn-med-spesielle-behov-0-6-ar/pedagogisk-fagsenter-for-barn-0-6-ar/pedagogisk-fagsenter-sondre-nordstrand/>

Ringdal, K. (2001). *Enhet og mangfold*. Bergen: Fagbokforlaget.

St.meld. nr. 16. (2006-2007). *...og ingen sto igjen – Tidlig innsats for livslang læring*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

St.meld. nr. 23. (2007-2008). *Språk bygger broer – Språkstimulering og språkopplæring for barn, unge og voksne*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

St.meld. nr. 41. (2008-2009). *Kvalitet i barnehagen*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

St.meld. nr. 24. (2012-2013). *Fremtidens barnehage*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Vygotsky, L.S, (1978). *Mind in society –The Development of Higher Psychological Processes*. USA: Harvard College.

Øberg Pedersen, S. (12.12.2015). Svikter vi dette så svikter vi samfunnsmandatet vårt. *Aftenposten*.

Vedlegg.1

Intervjuguide

Kort presentasjonsrunde.

Jeg informerer informanter om oppgaven min.

Jeg åpner med spørsmål for å kartlegge : Hvordan er norskferdighetene til flerspråklige barn i denne bydelen i Oslo?

Hva mener dere er viktige faktorer for å arbeide med norsk som andrespråk på en god måte og med gode resultater?

Jeg ønsker, etter dette spørsmålet, at informantene diskuterer det de mener er viktig for å lære seg norsk som andrespråk i barnehagen, basert på egne erfaringer.

Jeg ber informantene om å begrunne påstander.

Jeg ber informantene utdype svar.

Vedlegg 2. Brev til informantene**Navn:****Adresse:****Informasjonskriv til informanten**

Vi har vært i kontakt og jeg spurte om du kan delta i mitt bachelorprosjekt "Hv mener språkpedagoger er viktig for å lære norsk som andrespråk i flerkulturelle barnehager?"

Min veileder for prosjektet er Dag Freddy Røed ved Høgskolen I Hedmark.

Jeg er veldig svært glad for din deltagelse. Dine erfaringer med barns språkutvikling i denne bydelen gjennom mange år, er viktig kunnskap i dette møtet. Målet med prosjektet er å få frem hva som er viktig i arbeidet med norsk som andrespråk. Ettersom skolen er et mål for barnehagen, ser jeg på det som spennende at dere drøfter og deler erfaringer. Jeg vil stille åpne spørsmål til felles diskusjon. Jeg er ordstyrer. Jeg kommer ikke til å dele egne erfaringer eller teorier jeg har jobbet med i forkant av gruppeintervjuet. Jeg ønsker utelukkende deres erfaring og kunnskap.

Den empiriske undersøkelsen dreier seg om et dybdeintervjue med et utvalg informanter. Jeg ønsker å ta opp vår samtale på en digital lydopptaker fordi dette vil være et godt verktøy for meg i mitt analyse arbeide.

Alle opplysninger om deg vil oppbevares konfidensielt under prosjektperioden og ingen enkeltpersoner vil kunne gjenkjennes i det publiserte materialet. Lydopptaket slettes senest innen 25.05.2016

Jeg har mottat skriftlig informasjon og er villig til å delta i et gruppeintervju

Signatur og dato**Jeg ser frem i mot et spennende samarbeid**

Vedlegg 3.**Bachelor barnehagelærerutdanning våren 2016 - følgeskriv**

I følge retningslinjene for barnehagelærerutdanning skal bacheloroppgaven legges til det siste studieåret. Den skal være profesjonsrettet og bygge på kunnskap fra ett eller flere av kunnskapsområdene og/eller fordypingen. Arbeidet med bacheloroppgaven skal øve studenten i å planlegge og gjennomføre et sjølstendig arbeid i tråd med faglige og metodiske krav og forskningsetiske retningslinjer.

I forbindelse med studiet trenger våre studenter mulighet til å komme ut i barnehager eller andre institusjoner for å samle inn empirisk materiale til bacheloroppgaven. Dette innebærer ingen forpliktelser for dere om veiledning. Datamaterialet vil bli behandlet etter barnehagens regler og gjeldende etiske regler i henhold til lov og forskrifter om anonymisering slik at ingen informasjon kan tilbakeføres til bestemte barnehager eller involverte enkeltpersoner.

Studentene skal ikke bruke metoder som har meldeplikt og krever godkjenning hos NSD.

Det **bekreftes** **at** **student:**

.....

studium:

arbeider med bacheloroppgave på Barnehagelærerutdanningen ved Høgskolen i Hedmark

Studentens **veileder** **ved** **Høgskolen**
er.....

Med vennlig hilsen

Høgskolen i Hedmark

Karin Moen og Inger Vigmostad

Studieledere

